

ROBERT J. GORDON VISSZATEKINT A BOSKIN-JELENTÉSRE TÍZ ÉV TÁVLATÁBÓL

1995 júniusában, az Amerikai Egyesült Államok Szenátusának Pénzügyi Bizottsága arra kért fel öt neves közgazdászt, hogy vizsgálják meg, mennyire torzít a fogyasztói árindex, az infláció mérésének legelterjedtebb eszköze. A Fogyasztói Árindexet Vizsgáló Tanácsadó Bizottság névre keresztelt csoport vezetésével *Michael J. Boskint*, a Stanford Egyetem professzorát bízták meg. A Boskin-bizottság tagja volt még *Ellen R. Durberger*, az azóta elhunyt Zvi Griliches (Clark díjas közgazdász, a Harvard Egyetem professzora), *Dale Jorgenson* (Clark díjas közgazdász, a Harvard Egyetem professzora), valamint *Robert J. Gordon* (a Northwestern Egyetem professzora), aki most elemző cikkben (*The Boskin Commission Report: A Retrospective One Decade Later*, NBER Working Paper No. 12311, 2006. június) emlékeztetett a bizottság munkájára. A bizottság 1996. december 4-én adta ki az eredményeit összefoglaló jelentést.

Boskinékat megelőzően, az 1961-ben életre hívott, a Nobel-díjas *George J. Stigler* nevével fémjelzett bizottság volt az utolsó, amely központi felkérésre jelentést írt a fogyasztói árindex (Consumer Price Index, CPI) torzításáról. A Stigler-bizottság nem vállalkozott a torzítás konkrét számszerűsítésére, inkább kvalitatív módon vizsgálták a problémát. Ezzel szemben a Boskin-bizottság konkrét becsléseket végzett az amerikai CPI-torzítás mértékének megállapítására.

A bizottság az Egyesült Államok 1995-1996-os áralakulását vizsgálta. A CPI mérésébe bevont javakat 27 fő termékcsoportra osztották, és ezekre próbáltak külön-külön pontbecslést adni a torzítás mértékét illetően, a teljes CPI torzítását pedig ezeknek a súlyozott átlaga adja. A

termékkategóriák egy részében léteztek olyan kutatások, amelyek alapján a különböző típusú torzításokat meg lehetett becsülni, azonban voltak olyan kategóriák is, amelyekkel egy vizsgálat sem foglalkozott. A bizottság nem kapott pénzt új kutatásokra, így kénytelen volt beérni az addigi eredményekkel. Ennek megfelelően azt a megoldást választották, hogy a vizsgált területeken kapott eredményeket terjesztették ki a nem vizsgált, többé-kevésbé rokon területekre.

A legfontosabb eredmény az, hogy a kérdéses időszakban a becslések szerint a CPI évi 1,1 százalékpontos torzítást mutatott felfelé. A probléma önmagában is fontos, hiszen a gazdasági szereplők, az állam (elég csak az inflációs célkitűzést alkalmazó monetáris politikára gondolni) döntéseit erősen befolyásolja az inflációról alkotott kép. Tehát ha torzítást kapnak az inflációról, a szereplők döntései nem lesznek optimálisak. A kérdés súlyát persze az is növeli, hogy a bér alakulása, a nyugdíjak és más szociális juttatások növekedése is a fogyasztói árindexhez van kötve. Az indexálás miatt az 1,1 százalékpontos torzítás százmilliárd dolláros nagyságrenddel terheli meg az USA költségvetését éves szinten. A teher csökkentése érdekében felmerült az a javaslat, hogy a bizottság által megállapított torzítás egy részét vonják le a CPI-ből, és ez alapján indexálják a szociális juttatásokat (CPI-X elv). Ez az elképzelés végül nem valósult meg az érintettek tiltakozása miatt.

Az 1,1 százalékpontos torzítás két fő tényezőre osztható: 0,5 százalékpontot tulajdonítottak a különböző, figyelembe nem vett helyettesítéseknek, valamint 0,6 százalékpontot a minőségi javulás és

az új termékek nem megfelelő kezelésének. Az első abból adódik, hogy a CPI mérésére használt Laspeyres-típusú index bázisidőszaki súlyokat használ, így nem képes figyelembe venni, hogy relatív árváltozások esetén a fogyasztók helyettesíthetik a megdráguló terméket egy relatíve olcsóbbal, így tompítani tudják az árváltozás hatását. A helyettesítés történhet egy termékcsoponton belül (pl. az egyik fajta alma helyettesítése egy másik fajtaival, ez a típusú helyettesítés 0,25 százalékpontos torzítást okoz), illetve termékcsoportok között (pl. az alma helyettesítése banánnal, 0,15 százalékpont). Ezenkívül létezik helyettesítés a kereskedők között is, hiszen a különböző akciók, árleszállítások okoznak eltolódást az egyes áruházak, boltok piaci részesedésében, amit nem vesz figyelembe az adott üzletben történő adatfelvétel. Ennek a fajta torzításnak a mértékét 0,1 százalékpontra becsülte a bizottság.

A modern gazdaságban a termékek folyamatosan változnak, az ugyanazon a néven piacra kerülő termékek mennyisége is javulhat, romolhat. Ezeket a változásokat nagyon nehéz (gyakorlatilag lehetetlen) pontosan mérni, de azt elfogadhatjuk, hogy az újabb termékek átlagos minőségi színvonala magasabb, mint a régebbieké. Természetesen vannak példák minőségi romlásra is, de összességében több a pozitívum, mint a negatívum (elég, ha csak az elektromos készülékek minőségében bekövetkező változásokat tekintjük, azok hatását az életszínvonalunkra, a felszabaduló időnkre stb.). Ezeket a változásokat nem igazán képes figyelembe venni a CPI. Az új termékek is komoly problémát jelentenek. A legtöbb, a XX. század végén elterjedt termék (videó, számítógép, mobiltelefon) csak több (akár tíz) éves késéssel került be a fogyasztói árindex kosarába, akkor, amikor már nagyon széles körben hasz-

nálták őket, és amikor már áttestek egy átlagosan 80 százalékos árcsökkenésen. Ezt az árcsökkenést (amely a termék elterjedtsége miatt komolyan hat a fogyasztók jólétére) nem méri a CPI, ha ilyen későn kerülnek be az új termékek az árukosárba.

A bizottság az eredmények publikálása mellett ajánlásokat is megfogalmazott az amerikai statisztikai hivatal (Bureau of Labor Statistics, BLS) számára, hogy hogyan lehetne jobba tenni a fogyasztói árak alakulásának mérését. Az első és legfontosabb javaslat az volt, hogy a jogi szerepe miatt kiigazíthatatlan, havi inflációt mérő CPI mellett be kellene vezetni egy másik mutatót, ami a megélhetési költségek éves változását mutatná, és folyamatosan korrigálni lehetne az új kutatási eredmények ismeretében. Ezenkívül a CPI esetében is szükség van a Laspeyres-formula felől való elmozdulásra egy olyan indexszámítási mód felé, amely figyelembe tudja venni a fogyasztói kosárban beálló változásokat, helyettesítéseket. Szintén fontos javaslat, hogy a BLS-nek át kellene gondolni a mintavétel módját. Egyrészt túl sok energiát fordítanak az olyan termékek vizsgálatára, amelyekben nincs komoly minőségi változás, azokhoz képest, amelyek folyamatosan fejlődnek. Másrészt bizonyos (pl. importált) termékek esetében nincs szükség az ország több részén is megfigyelni az áralakulást, mert abban nincs jelentős különbség az egyes városok között. Az így felszabaduló energiát pedig az olyan termékek vizsgálatára lehetne fordítani, amelyek ára az ország különböző részein eltérően alakul.

A bizottsági jelentést illető legfontosabb kritika az volt, hogy a különböző torzítási becslések bizonyos termékcsoportok esetében nem teljesen megalapozottak, hiszen más termékcsoportok eredményeit vetítették azok-

ra, amelyekre vonatkozó adatokkal nem rendelkeztek a kutatók. Emiatt valóban vitatható az eredmény, de még így is közelebb jutottak a valóság megismeréséhez, mintha azt feltételezték volna, hogy azon termékek esetében, amelyekre nincs adat, nincs is torzítás.

Ezenkívül felvetették azt is a jelentés kritikusai, hogy Boskinék nem értékelték kellően a BLS erőfeszítéseit a minőségjavulás becslésére. Valóban igaz, hogy a BLS már a jelentés előtt is foglalkozott valamilyen szintű kiigazítással, de a bizottság által becsült mértékű torzítás ezek mellett jelentkezik.

Harmadikként azt a kritikát emelném ki, hogy a javaslatok nem alkalmazhatók egy olyan, havonta készített, korrigálhatatlan mutató esetében, mint a CPI. A bizottság ezért is nem csak a CPI továbbfejlesztésére tett javaslatokat, hanem felvetette, hogy a CPI mellett ki kellene dolgozni egy másik (tisztán statisztikai) mutatót is a fogyasztói árszínvonal változásának mérésére.

A BLS a bizottság több javaslatát is megfogadta (illetve néhány módosítást már korábban is tervezett), és bevezetett bizonyos változtatásokat a fogyasztói árindex mérésében 1996 óta. Az alábbiakban ezekből emelek ki néhányat.

Az első, hogy a termékek szintjén mértani súlyozást vezettek be több termékcsoportban is. Ez a módszer jobban tudja követni a fogyasztói kosárban bekövetkező változásokat, helyettesítéseket. A második módosítás, hogy a termékcsoportok szintjén gyakoribbá tették a súlyok frissítését. Erre azért volt szükség, mert pl. az 1982–1984 közötti súlyokat használta a BLS 1987-től egészen 1998-ig, és bő egy évtized alatt igen komoly változások állnak be a fogyasztási szerkezetben, vagyis a CPI-t teljesen irreleváns súlyokkal számolták. Azóta a BLS több lépcsőben áttért egy kétévente frissülő,

hároméves késleltetésű rendszerre. Ezenkívül módosították a mintavétel technikáját, valamint egyes termékcsoportok (elektronikai termékek, kórházi szolgáltatások) árazásának módját.

Az 1996 óta eltelt idő többek között azzal a bizonyossággal szolgált, hogy a Boskin-bizottság alulbecsülte a termékcsoportok közötti helyettesítésből fakadó torzítást. Erre azáltal derült fény, hogy a BLS által publikált két mutató, a CPI-U (a hivatalos index) és a C-CPI-U (egy tisztán kutatási célú index) között a vártnál nagyobb, évi 0,38 százalékpontos eltérést tapasztaltak. A két árindex gyakorlatilag csak abban különbözik egymástól, hogy másképpen súlyozzák a termékcsoportokat, vagyis a kettő közötti különbség csak a termékcsoportok közötti helyettesítésre vezethető vissza. Ez pedig azt jelenti, hogy a bizottság mintegy 0,3–0,35 százalékponttal alulbecsülte a torzításnak ezt az elemét. A becslési hiba azért több 0,23 százalékpontnál, mert a jelentés által vizsgált időszakban lassabb volt a súlyok igazítása, mint azóta, így a helyettesítés által okozott torzítás is nagyobb volt.

A jelentés elkészülte óta több kutatást is folytattak különböző területeket, termékcsoportokat vizsgálva. Ezek azt az eredményt hozták, hogy bizonyos szektorokban (pl. ruházat, lakás) a bizottság túlbecsülte a minőségváltozásból fakadó torzítást, mindent összevetve mintegy 0,2 százalékponttal. Ezt azonban minimum ellensúlyozza a fentebb említett helyettesítési torzítás.

Tíz év távlatából tehát egyfelől úgy értékelhetjük a Boskin-bizottság eredményeit, hogy az általuk becsült 1,1 százalékpontos torzítás nagyjából pontos (lehet, hogy 0,1–0,2 százalékponttal még kisebb is a valósánál), de semmiképpen nem becsülte felül a CPI valós torzítottságát. Másfelől az is fontos kérdés,

hogy a bizottság javaslatainak és a BLS módosításainak következtében javult-e a helyzet. Erre az Gordon válasza, hogy az adatok szerint a helyettesítési torzítás csökkent a súlyozásban bekövetkező

változtatások hatására, így az amerikai fogyasztói árindex teljes torzítása ma mintegy 0,8 százalékpontra tehető.

NÉMETH ANDRÁS

FORRÁS

Robert J. Gordon: The Boskin Commission Report: A Retrospective One Decade Later
http://faculty-web.at.northwestern.edu/economics/gordon/P376_IPM_Final_060313.pdf